

ЮВІЛЕЇ

Військова психофізіологія — покликання серця та душі

18 ТРАВНЯ 2018 РОКУ ВИПОВНИЛОСЯ 70 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КАЛЬНИША ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРОВИЧА - відомого вченого психофізіолога, професора кафедри авіаційної, морської медицини та психофізіології Української військово-медичної академії, завідуючого лабораторією психофізіології праці ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва Національної Академії медичних наук України», доктора біологічних наук, професора.

Валентин Володимирович Кальниш народився у м. Львів 18 травня 1948 року в сім'ї військовослужбовця. Після закінчення школи у м. Київ поступив на біологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, який закінчив у 1974 році. Відтоді розпочалась його наукова трудова діяльність.

З 1974 до 1978 року працював молодшим науковим співробітником Інституту фізіології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Потім, з 1978 до 1997 року – старшим науковим співробітником та провідним науковим співробітником Інституту медицини праці АМН України. Таким чином, формування Валентина Володимировича як вченого розпочалося ще у студентські роки — спочатку в Інституті фізіології Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, а згодом — у Інституті медицини праці АМН України.

За ці роки у 1983 році під керівництвом академіка АН УРСР П.Г. Богача він захистив кандидатську дисертацію «Імітаційні моделі діяльності гладенького м'яза з різною збудливістю клітин». В Інституті медицини праці АМН України подальший творчий шлях В.В. Кальниша пов'язаний з видатним українським вченим в галузі медицини праці, доктором медичних наук, професором, академіком АМН та НАН України, заслуженим діячем науки України Навакатікяном

Олександром Оганесовичем - учнем і послідовником видатного фізіолога академіка Петра Кузьмича Анохіна, який, в свою чергу, був учнем і послідовником видатного фізіолога світового рівня Лауреата Нобелівської премії Івана Петровича Павлова.

На той час, особлива увага приділялася вивченню операторської трудової діяльності з різним рівнем нервово-емоційного напруження. Було розроблено принципи професійного відбору операторів, які реалізовані в енергетиці та інших галузях виробництва, та запропоновані раціональні режими праці та відпочинку. Виявлені механізми формування хронічного стомлення, перенапруження і передпатологічних станів при роботі за відеодисплейними терміналами (О.О. Навакатікян, В.В. Кальниш, С.Н. Стрюков), диспетчерів авіапідприємств та інших спеціалістів. Було досліджено шляхи трансформації функціональних станів працюючої людини, що лягло в основу розробки гігієнічної класифікації праці та санітарних правил з експлуатації відеодисплейних терміналів.

В 1996 році Валентин Володимирович захистив докторську дисертацію в Інституті кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України на тему «Психофізіологічні системні механізми формування працездатності операторів». Консультантом дисертаційної роботи був академік НАН і АМН України О.О. Навакатікян. У роботі були виявлені закономірності змінної динаміки психофізіологічних функцій операторів енергопідприємств і користувачів комп'ютерів. Виділено комплекс специфічних і неспецифічних системоутворюючих факторів, що формують працездатність на різних ієрархічних рівнях системи «людина-виробництво». Установлено, що зрівноважування дій компонентів цих факторів здійснюється на основі компромісу. Сформульовані теоретичні узагальнення були використані для розробки принципів раціоналізації режимів праці та відпочинку, конструювання автоматизованої комп'ютерної діагностичної системи. Таким чином, творчий шлях Валентина Кальниша був пов'язаний з декількома науковими напрямками: фізіологією праці, психологією праці, біофізикою, фізіологією збудливих середовищ, біологічною та медичною кібернетикою і інформатикою. Різноманітне сполучення цих дисциплін було основою для його подальших інтелектуальних розробок.

У зв'язку з викликами, пов'язаними з необхідністю розвитку інформатизації в охороні здоров'я України Валентин Кальниш став завідувачем відділу інформатизації охорони здоров'я Українського інституту громадського здоров'я МОЗ України, де пропрацював до 2000 року. Під його керівництвом і участю був створений проект побудови медичної комп'ютерної мережі для забезпечення обміну інформацією між медичними установами України, створена галузева комісія з сертифікації програмних продуктів і апаратно-програмних комплексів медичного призначення та визначені правила сертифікації.

Протягом останніх 18 років він пов'язав свою професійну діяльність з розвитком військової медицини на посаді професора кафедри авіаційної, морської медицини та психофізіології Української військово-медичної академії Міністерства оборони України. Він також брав участь у створенні державної системи професійного психофізіологічного відбору осіб, робота яких пов'язана з підвищеною небезпекою. Ним разом з його учнями були здійснені важливі для теорії та практики психофізіології праці методичні розробки в галузі професійного психофізіологічного відбору. У 2005 році отримав наукове звання професор та з 2006 року по теперішній час є завідувачем лабораторії психофізіології праці ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва Національної Академії медичних наук України» (за сумісництвом). Очолювана ним лабораторія послідовно розвиває напрями досліджень, що започаткували піонери вітчизняної фізіології праці – В.Ю. Чаговець, М.К. Вітте, М.В. Лейнік, В.Г. Крижановський, Ю.І. Кундієв, О.О. Навакатікян.

Колеги знають Валентина Кальниша як високопорядну, доброзичливу, чуйну і дипломатичну людину. Йому притаманні енергійність, широта наукових поглядів, великий досвід та наукова ерудиція. Усе це зумовлює його авторитет і повагу у наукових колах та серед громадськості.

Наукові положення, які сформулював професор Кальниш, успішно розвиваються його учнями. Під керівництвом професора Кальниша продовжуються роботи з вивчення працездатності та надійності діяльності при високій напруженості операторської праці. Проводяться роботи з вивчення станів хронічної втоми, «вигоряння», та «синдрому хронічної втоми» та їх зв'язок з виробничими факторами (д.м.н. Георгій Пишнов), механізмів адаптації в особливих умовах Антарктики, вивчаються проблеми впливу емоційного стану на працездатність операторів, механізмів розвитку монотонії та її впливу на надійність діяльності при операторській праці, впливу бойового стресу на працездатність комбатантів, здійснюється розробка психофізіологічних реабілітаційних заходів для учасників АТО. Валентин Кальниш сумісно з його учнем д.м.н. Швецем Андрієм працює над вирішенням проблем формування професійної надійності при операторській діяльності військовослужбовців, впливу емоційного напруження на працездатність людини, що мають важливе теоретичне та прикладне значення.

Під його керівництвом розроблені сучасні інформаційні технології оцінювання рівня розвитку психодинамічних та індивідуально-типологічних якостей людини, які є конкурентоспроможними у країнах дальнього та ближнього зарубіжжя, про що свідчить наявність публікацій в європейських країнах, зокрема у Польщі, Франції, Бельгії.

Він є ідеологом створення програмно-апаратного комплексу для психофізіологічних досліджень з метою оцінки, моніторингу та підтримки високого рівня розвитку психофізіологічних якостей військовослужбовців "ПФИ-2", який є єдиним приладом в державі, який внесений до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення і має свідоцтво про державну реєстрацію. Також багатофункціональних приладів "МПФИ-стабилограф 1", "МПФИ-ритмограф 1" тощо.

Цікавими є розробки В. Кальниша в галузі вивчення соціально-психологічних людських мереж. Показано, що професійна успішність і задоволеність роботою державних службовців України тісно пов'язана не тільки з певними особистісними професійно важливими якостями, але й з такими якостями як рівень макіавеллізму (рівень маніпулювання іншими людьми) і рівнем успішності побудови соціальних мереж. За цю роботу, виконану в співавторстві з рядом закордонних учених він визнаний гідним першої премії на конференції Академії управління США, 2007 р. Філадельфія.

Валентином Кальнишем опубліковано більше 330 наукових праць (2 монографії, 5 навчальних посібників, 2 авторські свідоцтва та 4 патенти), йому разом з О.О. Навакатикяном була присуджена премія АМН України з профілактичної медицини за цикл робіт «Наукові основи забезпечення високої працездатності операторів сучасних видів напруженої роботи» (1997 рік). Він також став дипломантом Національної академії медичних наук України (2009 рік), лауреатом премії Національної академії наук України імені академіка В.Ю. Чаговця (2015 рік).

Під його керівництвом виконано 8 кандидатських та 3 докторських дисертаційних робіт. Серед них більшість складають військові медики: Анатолій Єна, Андрій Швець, Віктор Кравчук, Віталій Єщенко, Олександр Єщенко та ще п'ять здобувачів.

Успішну наукову діяльність Валентин Володимирович поєднує з виконанням значного обсягу громадської роботи. Він бере активну участь в роботі Комітету з гігієнічної регламентації (фізіологія праці), проблемної комісії з гігієни праці МОЗ України, координаційної ради з питань медичної інформатики МОЗ України тощо. Професор Кальниш є експертом експертної ради ДАК Міністерства освіти та науки України, а також є членом спецради з присудження вчених ступенів з спеціальності "Гігієна та професійна патологія". У 2016 році очолив бюро Колегії психофізіологів Національної медичної палати України та академіком Академії медико-біологічних наук України. Він є заступником головного редактора журналу «Клінічна інформатика та телемедицина», членом редакційної колегії журналів «Український журнал з проблем медицини праці», «Військова

медицина України», «Медична інформатика та інженерія», «Кібернетика та обчислювальна техніка».

Професорсько-викладацький склад Української військово-медичної академії, а також численні друзі та учні щиро вітають вельмишановного Валентина Володимировича з чудовим ювілеєм — 70 років! Ваш творчий шлях дуже багатий і хочеться побажати, щоб Ви пройшли ще стільки ж дивовижних і незвіданих стежин. Міцного Вам здоров'я, позитиву та багато-багато щасливих днів. Хай з Вами завжди будуть поруч люблячі учні та друзі, приносячи у Ваш дім незабутні емоції і душевну теплоту.